HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ם

א) [ר"ה טו. תוספ' שביעית סוף פ"ד], **ב)** [ל"ל דתניא], **ג)** ב"ק קא: [ע"ש כל הסוגיא], **ד)** [ביצה לב. ע"ש מדרש קב. ע"ש ב"ק קב.], **ה)** ב"ק קב., **ו)** [מכות יג.], **ז)** רש"ל מ"ז,

תורה אור השלם

1. וְהָיִתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וְלִתֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ויקרא כה ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרו אתרוג אחר לקיטה:

מוסף רש"י

שבשעת לקיטתו עישורו. שאם חנטו בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני מתעשר כדין מעשר שלישית ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדין שניה. ולענין מעשר השוו אתרוג לירק דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן ומעשר גורן ויקב דאורייתא וכגורן ויקב ילפינן בראש השנה (דף יג:) שמתעשר אחר שהנה שהכישו שלש מקרלי ואסמכו רבנן מעשר דבריהם לגורן ויקב מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על רוב מים דהיינו מי גשמים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל הגדילין על רוב מים כגון פירות האילן מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים שמתעשרים לשנה הבאה ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק: **ולכל דבר.** אף למעשרות: **הוא דאמר.** תנא דמתני' דמקפיד לאתרוג: ז) **(דאמר) כי האי תנא.** דקתני ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: **טעמא דלולב בר ששית הוא.** קושיא היא כלומר לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששית הוא הא שביעית הוא אסור ונפקא מינה שלולבי שביעית קדושת שביעית עוהג בהו שלא ליקח בדמיהן חלוק וטלית: **שגבבן.** שכינסן לאולרן: **לחובה.** לשון מחבא: **לקטן לאכילה.** למאכל בהמה: **שאני התם.** גבי עלי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת ארץ לכם לכל לרכיכם וכתיב לאכלה למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה: **שהנאתו וביעורו שוה.** כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד כגון סיכה ושמיה והדלקת הנר. ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו הי"נ מידלא קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה: **יצאו עלי הסקה שהנאתן אחר ביעורן.** משנעשו גחלים אופין בהן אבל לוקד עיקר הנאתו לכבד את הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי הלכך בתר מחשבה אזלי: **והא אילא עלים דמשתן.** עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבובות והוי הנאתו וביעורו שוה נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דנהנה בהו שביעית: ומשני **הכא עלים.** של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לאו להאיר קיימו הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר: ה"ג **עלים דהסקה הנאי היא.** ועלים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן היא אי נהנה בהו שביעית אי לא דאילא תנא דדרים לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתן אחר ביעורו כדדרשינן לעיל ומהכיא דרשה אימעוט עלים ואילא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטוזין. ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים וסתם עלים להסקה ניתנו בתוב בכל הספרים וטרחתי מנעורי בכל לידי שיטת הש"ס לישבה כפי דבריהם ואיני יכול ומצאתי גרסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה וכן נראה בעיני: **אין מוסרין פירות שביעית לא לאוך משרה.** לשרות פשתן בין של שביעית: **ולא לכבוסה.** לכבוס בגדי' בין של שביעית. משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן בין שעה אחת נתבער ואבד לו והנאתו אינה עד שילבש הבגדים: **למלוגמא.** לרפואה: מרבה

א שבשעת לקיטתו עישורו דברי רבן גמליאל ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר הוא דאמר כי האי תנא דתניא **ב** א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא ואמרו בין למעשר **ג** בין לשביעית שביעית מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא והכי קתני אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג **ד** בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית טעמא דלולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא הא דשביעית קדוש אמאי עצים בעלמא הוא ועצים אין בהן משום קדושת שביעית **ה** (דתנן) **ו** עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובה על פני השדה **ז** לקטן לאכילה יש בהן משום קדוש' שביעית לקטן לעצים אין בהן משום קדושת שביעית שאני התם דאמר קרא **ח** לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן והאיכא עצים דמשתן דהנאתן וביעורן שוה אמר רבא **ט** סתם עצים ולהסקה הן עומדין ועצים להסקה תנאי היא דתניא **י** דאין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה ר' יוסי אומר מוסרין מ"ט דת"ק דאמר קרא לאכלה ולא למשרה ולא לכבוסה מ"ט דרבי יוסי אמר קרא לכם **יא** לכם לכל צרכיכם ואפילו למשרה ולכבוסה ות"ק הא כתיב לכם ההוא לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן ורבי יוסי הא כתיב לאכלה ההוא מיבעי ליה לאכלה ולא למלוגמא כדתניא לאכלה ולא למלוגמא אתה אומר לאכלה ולא למלוגמ' או אינו אלא ולא לכבוסה כשהוא אומר לכם הרי לכבוסה אמור הא מה אני מקיים לאכלה לאכלה ולא למלוגמא מה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא

מרבה

מתבערין אף לכם בעינא להיות ביעורו בעת הנאתו, [לאפוקי משרה ששורין בו הפשתן], וכביסה]. שמתכבסין ומתלבנין אחר ביעורן, ונמצאת הנאתן אחר ביעורן ואסור, וכן העצים. ור' יוסי מתיר, דייק לכם לכל צרכיכם ואפי' משרה וכביסה. והאי דכתיב לאכלה למעוטי מלוגמא,

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ז מהל' מעשר שני הל' ה [טוש"ע י"ד סי' שלא סעי' קכו]:

צו ב מיי' שם פ"ד מהל' שמיטה ויובל הל' י"ב:

צז ג מיי' פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הל' יא:

צח ד מיי' שם הל' י:

רבינו חננאל

דתניא נמנו וגמרו באושא אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית. כבר פירשנו זה העניין כולו בראש השנה לפיכך לא הוצרכנו להאריך בכאן. ומקשינן וכי לולב כפרי הוא דמוקמת לה בבן ששית שנכנס לשביעית, עץ הוא, ועץ אין בו קדושת שביעית. דתנן עלי קנים ועלי גפנים שגבבן מן השדה, ליקטן לאכילה יש בהן קדושת שביעית, לעצים אין בהם משום קדושת שביעית. ושנינן שאני התם דאמר קרא לכם, ואמר קרא לאכלה, כלומר לא ניתנה לכם שביעית אלא לאכילה, (ו)בענין דומיא דאכילה לכם. ודרך המאכל [נ"א: האכילה] ללעוס ולבער המאכל בלעיסתו מתורת אוכל, וכיון שמגיע בחניכיו נתנה חכו מן המאכל בלעיסתו, ונתבער אותו הפרי [כאחת], נמצאת הנאתו ועת ביעורו באין כאחד. וזהו פי' הנאתו וביעורו שוין. וכל דבר שהנאתו וביעורו ביחד, קדושה [נ"א: קדושת שביעית] חלה עליו, ואף על פי שאינו נאכל, והוא שניתן ליהנות ממנו כדרך האכילה, ששוה בכל אדם. יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, כלומר אין הפת נאפת ואין התבשיל מתבשל אלא אחר שריפת העצים, הנה ביעורן קודם להנאתן, לפיכך אין קדושה חלה על העצים. ודחינן והא איכא עצים דמשתן. פי' דמשתן, להתחמם, כדכתיב ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו, ומתרגמינן ולא שחין ליה. כלומר עצים שעושה בהן המדורה להתחמם, שבעת הדלקתן הוא מתחמם בהן, נמצאת הנאתו ועת ביעורו ביחד, ולמה אין קדושת שביעית חלה עליהן. ודחי **רבא** סתם עצים להסקה הן עומדין. פי' עצים להסיקן תחת תבשילו ועל התנור לאפות בו את הפת עומדים, לאפוקי לולב דלאו להסקה עומד והנאתו בעת ביעורו, לפיכך יש בו קדושת שביעית. ומשום דהוא בן ששית שנכנס לשביעית שרי לזבוני. **וסתם** עצים להסקה עומדים ואין מותרין בשביעית אלא משום הנאתן אחר ביעורן תנאי היא. דתניא אין מוסרין פירות שביעית למשרה ולכביסה. פי' כגון פירות שמלבנין וכובסין בהן, כגון הבורית וכיוצא בהן, בשביעית אסור. מהאי טעמא דכתיב לכם (יהיה) לאכלה, בענין לכם דומיא דלאכלה, מה לאכלה בעת הנאתו

מלעיזר אי בתר לקיטה כרבן גמליאל נהג בו שני עישורין אלמא דמאן דאמר בתר לקיטה אע"ג דגמר פרי [כבר] דהרי חנטו בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר ושמא אתרוג חלוק משאר פירות לפי שדרכו לעמוד באילן שתים ושלש שנים וכל זמן שמתקייס באילן גדל בכל שנה ושנה אי נמי אע"פ שחנטו בשבט של שנה שעברה זימנין דאין נגמר גידולו עד שבט אחר ויתמא השתא דנקט רבי יוחנן פ"ק דר"ה (דף טו:) גבי אתרוג אפילו כזית ונעשה ככר כלומר דע"י מי שנה הבאה גדילה ומיהו כזית לאו דווקא בעינן דהא רבי יוחנן בתר חנטה אזיל ושמא לא חשיבא חנטה בתאנה פחות מכזית:

ורבותינו נמנו באושא. אית דגרסי פ"ק דר"ה (דף טו:) אתרוג אחר חנטה בין למעשר בין לשביעית וסברי כרבי אליעזר דלעיל ואי אפשר לומר כן כדמוכח בשמעתין דגרס אחר לקיטה ושלא מחלוקות בדבר: **שגבבן לחובה.** יש לפרש דווקא נקט ויש לפרש אורחא דמלתא נקט: **לקטן לאכילה.** אי בסתם היו לעצים לא היה מועיל מפרש לאכילה מידי דהוה אעצים דמשתן שליקטן להאיר לרבא דאמר סתם עצים להסקה ושמא הני סתמייהו להכי ולהכי הלכך אזלינן בתר מפרש: **ועצים** דהסקה **תנאי היא.** אי נהגה בהו שביעית או לא דאיכא תנא דדרים לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו וממעט עלי הסקה ואית דלא ממעט אלא דבר שהנאתו אין שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטוזין כך פירש בקונטר' ורבותינו היו גורסין וסתם עלים להסקה ניתנו תנאי היא ופי' בקונטר' דטרח עלה ליסבה ולא יכול ובהגחל קמא (ב"ק דף קג.) פי' בקונטר' וזה לשונו תנאי היא דאיכא למאן דאית ליה סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית ואפילו אעלים דמשתן ואיכא דסבר אעלים דמשתן מיהא חיילא והייו תנאי דבנן סברי סתם פירות לאכילה ניתנו וחיילא עלייהו קדושת שביעית דכאמרי' דאכל דבר שהם וביעורן שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה ולכבוסה לא מהניא מחשבה למיהוי בעלי קנים שלקטן לעלים ומשתרו דהכא סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמייהו לאכילה ומשעת יצירתן חיילא קדושה עלייהו ותו לא מהניא מחשבה לאפקועי למשרה ולכבוסה דאין נוהגין בקדושת שביעית וגבי עלים נמי סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעלים דמשתן ור' יוסי סבר לא אמרי' סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה בעלי קנים וגפנים והיכא דלקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עליה שביעית: **יצאו** משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. שמשעת שרה הפשתן או הבגדים בין שעה אחת נתבער ואבד והנאתו אינה עד שילבש אותן בגדים כך פי' בקונטר' ומימה דבהגחל קמא (ב"ק דף קא: וש"ס) קא חשיב מין הלבונין הנאתן וביעורן שוה ומהאי טעמא הוה ליה לאחשובי הנאתו אחר ביעורו שביעור בשעת נביעה ונביסה אחר כך ולמאי דבעי למימר' התם יש שבח סמנין על גבי הגמר ניחא דאין זה שייך גבי משרה וכבוסה ובקונטרס פירש שם דמיני נבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולטו הנבע בבגד ממלא הנאתו וביעורו שוה אבל משרה וכבוסה משעה שמטילין פשתן או בגד בין מתקלקל ונבער והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה שיהא הפשתן שרוי: אין

מרכבה

שבשעת לקיטתו עישורו. שאם חנטו בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני מתעשר כדין מעשר שלישית ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדין שניה. ולענין מעשר השוו אתרוג לירק דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן ומעשר גורן ויקב דאורייתא וכגורן ויקב ילפינן בראש השנה (דף יג:) שמתעשר אחר שהנה שהכישו שלש מקרלי ואסמכו רבנן מעשר דבריהם לגורן ויקב מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על רוב מים דהיינו מי גשמים ומתעשרין לשנה שעברה אף כל הגדילין על רוב מים כגון פירות האילן מתעשרין לשנה שעברה יצאו ירקות שגדילין על כל מים שמתעשרים לשנה הבאה ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק: **ולכל דבר.** אף למעשרות: **הוא דאמר.** תנא דמתני' דמקפיד לאתרוג: ז) **(דאמר) כי האי תנא.** דקתני ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית: **טעמא דלולב בר ששית הוא.** קושיא היא כלומר לעיל אמר דהיינו טעמא דלולב ניקח משום דבר ששית הוא הא שביעית הוא אסור ונפקא מינה שלולבי שביעית קדושת שביעית עוהג בהו שלא ליקח בדמיהן חלוק וטלית: **שגבבן.** שכינסן לאולרן: **לחובה.** לשון מחבא: **לקטן לאכילה.** למאכל בהמה: **שאני התם.** גבי עלי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת ארץ לכם לכל לרכיכם וכתיב לאכלה למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה: **שהנאתו וביעורו שוה.** כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד כגון סיכה ושמיה והדלקת הנר. ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו הי"נ מידלא קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה: **יצאו עלי הסקה שהנאתן אחר ביעורן.** משנעשו גחלים אופין בהן אבל לוקד עיקר הנאתו לכבד את הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי הלכך בתר מחשבה אזלי: **והא אילא עלים דמשתן.** עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבובות והוי הנאתו וביעורו שוה נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דנהנה בהו שביעית: ומשני **הכא עלים.** של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לאו להאיר קיימו הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר: ה"ג **עלים דהסקה הנאי היא.** ועלים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן היא אי נהנה בהו שביעית אי לא דאיכא תנא דדרים לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו כדדרשינן לעיל ומהכיא דרשה אימעוט עלים ואילא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטוזין. ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים וסתם עלים להסקה ניתנו תנאי היא ופי' בקונטר' וזה לשונו תנאי היא דאיכא למאן דאית ליה סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית דכאמרי' דאכל דבר שהם וביעורן שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה ולכבוסה לא מהניא מחשבה למיהוי בעלי קנים שלקטן לעלים ומשתרו דהכא סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמייהו לאכילה ומשעת יצירתן חיילא קדושה עלייהו ותו לא מהניא מחשבה לאפקועי למשרה ולכבוסה דאין נוהגין בקדושת שביעית וגבי עלים נמי סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעלים דמשתן ור' יוסי סבר לא אמרי' סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה בעלי קנים וגפנים והיכא דלקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עליה שביעית: **יצאו** משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. שמשעת שרה הפשתן או הבגדים בין שעה אחת נתבער ואבד והנאתו אינה עד שילבש הבגדים: **למלוגמא.** לרפואה: מרבה

מתבערין אף לכם בעינא להיות ביעורו בעת הנאתו, [לאפוקי משרה ששורין בו הפשתן], וכביסה]. שמתכבסין ומתלבנין אחר ביעורן, ונמצאת הנאתן אחר ביעורן ואסור, וכן העצים. ור' יוסי מתיר, דייק לכם לכל צרכיכם ואפי' משרה וכביסה. והאי דכתיב לאכלה למעוטי מלוגמא,

קבלי סתם פירות לאכילה ומשעת יצירתן חיילא קדושה עלייהו ולא מהניא מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכבוסה לא מהניא מחשבה לאפקועי איסורן לגמיהו כעלי קנים שלקטן לעלים דמשתרו, דהתם סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חיילא קדושה עלייהו ואסורין למשרה וכביסה לא מהניא מחשבה לאפקועי ואסורין בו